

Reflexions sobre la producció i la transmissió cultural: un cas de les ciències de la salut

Salvador Reguant i Serra
Facultat de Geologia
Universitat de Barcelona

Introducció

Una anàlisi fenomenològica de la creació de productes culturals en la intersecció de la sociologia, la geografia i la història permet reflexionar sobre aspectes de la transmissió cultural, fet de particular importància en un món globalitzat en el qual la informació a penes té fronteres i que, malgrat això, hi ha un grau notable d'incomunicació.

Els productes culturals són fruit d'un determinat o d'uns determinats grups socials que viuen en un àmbit geogràfic concret durant una època històrica. Així el dret romà, la filosofia grega, la música simfònica i la ciència moderna han nascut en una determinada àrea geogràfica, en un moment històric concret i gràcies a l'esforç d'uns grups socials que estaven inserits en un ambient ben definit.

Per això podríem anomenar *ètnies culturals* a aquelles porcions de la societat que presenten unes determinades perspectives i actituds i que amb unes actuacions determinades creen uns productes culturals, que, en el mateix temps, altres ètnies culturals són incapaces de fabricar.

Les ètnies culturals tenen una reaccionabilitat pròpia enfront dels missatges que els arriben de l'exterior que fa que demostrin unes particulars aptituds a l'hora d'integrar, de manera positiva o negativa aquests missatges.

És des d'aquesta perspectiva que intentaré fer unes breus reflexions, més en el camí dels suggeriments que no com a conclusions definitives.

Dependència i independència dels productes culturals

Encara que no sigui difícil d'entendre potser val la pena d'entretener-se un moment sobre quin significat dono a la paraula *producte cultural*. És evident que els homes i les dones donem lloc a què apareguin "productes naturals", és a dir, productes en la formació dels quals la racionalitat a penes hi té part com poden ser els productes de l'acció espontània o exigida del propi cos.

Per un altre costat, la humanitat usant la seva racionalitat crea objectes — entenent aquest terme en el sentit més ampli— que els anomenem productes culturals, perquè allò que és específicament humà es fa present en el seu origen i en les seves característiques. Així un rellotge és un producte cultural i, també, el dret romà, per posar dos exemples ben diferents.

Tots els productes culturals neixen, fruit del pensament i de l'acció de persones humanes a l'interior d'una ètnia cultural, és a dir, dins d'una cultura. Qualsevol producte cultural depèn de la cultura que l'ha elaborat. Aquesta dependència fa pràcticament impossible que una altra ètnia cultural pugui crear un producte igual, encara que, evidentment, pot donar forma a productes equivalents en els seus objectius i que, per això mateix, presentaran algunes analogies.

Ara bé, els productes culturals, una vegada creats, són independents dels seus creadors encara que en portin la seva empremta. El cas d'una màquina qualsevol és fàcil d'entendre. Així un rellotge està fabricat d'acord amb la tècnica i el disseny que el seu fabricant li dona, però, quan està al carrer serveix a tothom per conèixer l'hora. Aquest exemple no es pot prendre en un sentit absolut, ja que hi ha ètnies que no manifesten cap interès en saber l'hora que és i n'hi ha que usen còmputos de temps diferents dels que fan servir els que ha fabricat el rellotge en qüestió. Queda clar, però que un producte cultural s'independitza dels seus creadors.

La completesa dels paisatges culturals

Com acabem de dir, la independència d'un producte cultural no és absoluta ja que, vagi allà on vagi, porta l'empremta dels seus creadors i per això, des d'una altra ètnia cultural és un producte foraster i el seu grau de comprensió i acceptació és molt variable. En realitat, podem parlar aquí de *paisatges culturals*.

Situats en un lloc concret tenim sempre enfront de nosaltres un determinat paisatge geogràfic fet d'edificis rocosos (muntanyes, valls, rius...) de cobertures vegetals o de la seva inexistència (boscos, prats, erms, deserts...) i de productes antròpics (edificacions, vies de comunicació...); en cada paisatge hi ha elements que ens criden particularment l'atenció i que són seleccionats per al record, de manera que defineixen per a nosaltres aquell paisatge. No obstant els nostres ulls han vist el paisatge complet i si veiéssim novament el paisatge només amb els elements seleccionats per la nostra memòria, ens adonaríem que aquest nou paisatge no és el mateix que el que havíem vist abans.

Passant aquestes idees a la cultura, podem dir que cada ètnia cultural viu immersa en un paisatge cultural i, semblantment com en el cas dels paisatges geogràfics, aquest paisatge cultural està compost d'una colla d'elements. Alguns d'aquests elements tenen a veure amb el paisatge geogràfic. Totes les ètnies se senten lligades al territori concret que per a elles és el seu país. Altres elements corresponen a aspectes socials, com, per exemple, costums, tradicions i símbols. N'hi ha també que han estat creats reflexivament pels mentors de la ètnia que, fins i tot inconscientment, han definit el que suposen que caracteritza la seva pròpia ètnia. La selecció que es fa dels elements d'aquest paisatge representen una part del mateix. Així el paisatge recordat o reclamat com a propi és la part conscient d'allò que influeix i modela la pertinença a una ètnia cultural. També, però la part inconscient pot aflorar en determinades circumstàncies i tenir tanta o més influència que la conscient.

És així com podem comprendre què suposa l'arribada d'informació forastera a una determinada ètnia cultural, fet que avui ha adquirit un volum extraordinari i una continuïtat en el temps. Quan una nova informació, que té prou força, entra, conscient o inconscientment, en el paisatge cultural d'una ètnia, altera, en un grau variable, aquest mateix paisatge. Gairebé mai un producte cultural dissenyat per una ètnia cultural és acceptat sense dificultats per l'ètnia receptora. És un element foraster i pot produir diversos efectes, des de debilitar la unitat del paisatge anterior en diversos graus podent arribar a la desestructuració d'una ètnia cultural, fins a una acceptació, purament imitativa i superficial o bé integrant-se assenyadament en la ètnia, establint un paisatge renovat que no altera el fons del paisatge anterior, però n'eixampla els horitzons.

El cas de la ciència moderna com exemple del comportament d'un producte cultural en el món d'avui

Un dels trets del món contemporani és la importància que han adquirit dos productes culturals. Em refereixo a la democràcia i a la ciència. Ambdós estan concebuts com autocorrectius per definició i conformen una gran part del paisatge cultural del món anomenat occidental. Dins d'aquest món han aparegut com formes pròpies d'algunes ètnies d'aquesta part de la geografia mundial. Per això, tant la democràcia com la ciència han tingut dificultats en ser acceptades i integrades, àdhuc en altres ètnies d'aquest conjunt humà relativament homogeni i amb una història i geografia molt pròximes. Així, una i altra han estat integrades en els països llatins del sud d'Europa amb retard i amb dificultats. No és estrany, doncs, que en altres ètnies més distants el procés d'integració sigui més complex.

En les ratlles que segueixen em referiré exclusivament a la captació d'alguns aspectes concrets de la ciència i del subsegüent desenvolupament tecnològic per part d'aquestes altres ètnies. D'acord amb el que he dit abans, les dificultats d'entrar a formar part del seu paisatge cultural és particularment laboriós. No obstant s'han produït algunes excepcions notables, fet que ens fa pensar que els processos de captació de productes culturals aliens són considerablement complexos i que tenim més preguntes que respostes a l'hora de comprendre'ls i de plantejar qualsevol tipus d'acció afavoridora.

La captació de l'aplicació científica de la medicina en un país sense un progrés notable de la ciència i de la tecnologia: el cas de Xina

L'excepció més notable respecte a la captació del significat de la ciència i la tecnologia modernes per part d'ètnies culturals molt distintes de les que han estat les seves creadores és ben coneguda. El Japó, sense haver abandonat les parts més essencials del seu paisatge cultural, pel que fa al desenvolupament científicotecnològic està a la mateixa altura que els països occidentals més avançats. Alguna cosa devia existir en l'estructura del seu paisatge cultural que ha possibilitat aquesta captació amb molta més rapidesa

que la que ho fan altres ètnies que són molt més pròximes al món europeu occidental i a les seves extensions geogràfiques: Estats Units, Canadà, Austràlia, Nova Zelanda i Israel. Em refereixo al món llatinoamericà i també em podria referir al món àrab, la història del qual ha corregut paral·lela i barrejada en molts aspectes a la de l'Europa occidental, durant segles.

Unes dades publicades l'any 1996 per l'Acadèmia de Ciències de Nova York, referides a la sanitat m'han interessat particularment pels resultats paradoxals que semblen haver-se produït a Xina en relació amb els d'altres països del món.

El que va publicar l'Acadèmia de Ciències de Nova York eren cinc gràfics basats en el *World Development Report* del 1993 del Banc Mundial que fan referència a països molt grans i a grups de països. En concret, s'estableix una comparació entre els països industrialitzats, Llatinoamèrica, Xina, l'Índia i l'Àfrica subsahariana en matèria de sanitat.

Tres gràfics feien referència a l'actualitat en aquell moment —inici dels 90— en (I) despesa en dòlars, per persona i any, en sanitat; (II) mitjana d'edat al morir; i (III) anys de vida productiva perduts per cada 1000 persones.

Pel que fa a la despesa sanitària, en els països industrialitzats és enormement superior a la dels altres països. Pot arribar a 1860 dòlars per persona i any. Entre els altres Llatinoamèrica és el segon, però només supera lleugerament els 100 dòlars. Xina està en el nivell més baix: una mica més de 10 dòlars.

No obstant, Xina se situa en segon lloc en la mitjana d'edat al morir, per sobre dels 60 anys, bastant a prop del que passa en els països industrialitzats. També està en segon lloc, és a dir en el penúltim pel que fa als anys de vida productiva. En aquests dos aspectes Llatinoamèrica se situa en tercer i antepenúltim lloc respectivament.

Semblaria evident que a menys despesa menys salut i vida més curta, però les estadístiques demostren que en el cas de Xina no és així. És evident que hi ha alguna cosa en la cultura xinesa que dóna lloc a aquesta "anomalia". Perquè la biologia humana ni el medi a Xina és diferent d'altres bandes.

Ara bé no es pot atribuir aquesta anomalia a la cultura xinesa ja que en els dos altres gràfics se'ns mostra l'evolució històrica de dos indicadors sanitaris interessants: l'expectativa de vida al néixer i la probabilitat de morir els infants fins als 4 anys. La gràfica va del 1950 fins a les previsions que es poden fer fins al 2030.

Xina estava en la pitjor situació l'any 1950 i ha passat a ser el segon país a partir de l'any 1980. A què és degut aquest estrany fenomen? No és la pròpia cultura xinesa en matèria de sanitat la que ho pot explicar com he dit abans. Més aviat cal pensar que el paisatge cultural xinès ha estat capaç d'introduir informació provinguda dels països industrialitzats on la situació sanitària era molt millor, cosa que no han sabut fer els altres països considerats en aquesta informació que també tenien l'any 1950 un nivell baixíssim en els indicadors

sanitaris considerats.

Si és la sòlida estructura familiar amb una atenció constant als infants, com és propi d'aquest enorme país, la que permet l'adquisició de nous costums amb rapidesa o són altres aspectes de l'ètnia xinesa, no és fàcil de comprendre. El que queda clar és que aquest exemple ens fa veure la complexitat amb que els productes culturals d'una ètnia es propaguen a altres ètnies.

Notes

1 Traducció amb modificacions de l'article: Reguant S. Notas sobre la producción y transmisión cultural: una intersección de la sociología, la geografía y la historia. A: Professor Joan Vilà Valentí. El seu mestratge en la geografia universitària (Colecció Homenatges, no15). Barcelona: Universitat de Barcelona. p. 423-30 [ISBN: 84-475-1967-8]

Citació recomanada per a aquest document:

Reguant Serra S. Reflexions sobre la producció i la transmissió cultural: un cas de les ciències de la salut. In vitro veritas 2004;5, art. 63: <www.acclc.cat/>